

Пенсійні хроніки:

реформа хоч і пом'якшена, але з ефектом

Олексій СИЩУК

У 2010-му Франція з боями пішла на підвищення пенсійного віку з 60 до 62 років. Пенсійна система країни мала щорічний дефіцит 15 мільярдів доларів і без вжиття непопулярних заходів ця цифра до 2050 року зростає майже вдвісьтеро. Не зважаючи на такі загрозливі тенденції, 70 відсотків французів висловлювалися проти реформи. Але ті ж таки 70 відсотків називали її відповідальним кроком стосовно майбутніх поколінь.

Ситуація в Україні доволі схожа. Більшість громадян (77,1 відсотка – за даними телефонного опитування, проведеного Інститутом Горшеніна з 11 по 13 червня 2011 року) вважає, що країні потрібна пенсійна реформа. Не менша кількість, про що невідомо повторюють не лише опозиціонери, а й представники владної команди, незадоволені підвищенням пенсійного віку й іншими непопулярними нормами. Проте, як і у Франції, головним чинником успішного голосування стала не професійна аргументація та якісна роз'яснювальна робота ініціаторів перетворень, а наявність політичної волі керівництва держави. Нагадаємо, в Програмі соціально-економічних реформ на 2010–2014 роки Президента Віктора Януковича були передбачені не лише підвищення віку виходу на пенсію для жінок, а й інші заходи для покращення адміністрування та стабілізації солідарної пенсійної системи (звільнення її від виплат дострокових і пільгових пенсій, стимулювання пізнішого виходу на пенсію, обмеження максимальних пенсій тощо).

Хай там як, але навіть у найстійкіших прихильників пенсійної реформи, не кажучи вже про пересічних громадян, її доопрацьований варіант викликає двозначні відчуття. З одного боку, правильно, що Міністерство соціальної політики на чолі з віце-прем'єр-міністром Сергієм Тігіпком не спасувало перед шаленою критикою й тиском і залишило в тексті всі принципові норми для збалансування бюджету Пенсійного фонду. А з другого – за ті кілька місяців, які мало профільне відомство на доопрацювання реформи, можна було зробити набагато більше. Натомість обрали відносно легкий шлях – лише відкоригувати окремі положення (в політичних колах відомі як «11 принципів новачків») законопроекту № 7455. Такий висновок зроби-

ли і Комітет у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів, і Головне науково-експертне управління Верховної Ради.

Неврахованими залишилися більшість рекомендацій парламентських слухань «Стан проведення пенсійної реформи та шляхи її вдосконалення», ухвалених Верховною Радою 5 квітня 2011 року (тоді зелені кнопки «за» натиснули 300 народних депутатів і не було жодного, хто проголосував «проти»). Так, поза увагою авторів доопрацьованого варіанта реформи виявилися зауваження парламентаріїв і профільного комітету про те, що:

- реформа не спрямована на створення ефективної та дієвішої си-

стеми адміністративного управління в пенсійному забезпеченні;

- не усунуто диспропорції в розмірах призначених у різні роки пенсій, зумовлені наявними механізмами обчислення пенсій, а також збереженням для окремих категорій громадян спеціальних пенсійних програм, якими встановлено умови, відмінні від загальних;

- не розмежовано джерел фінансування різних пенсійних виплат (Пенсійний фонд за рахунок страхових коштів продовжує виплачувати адресну доплату до пенсій, розмір яких нижче прожиткового мінімуму, пенсії за вислугу років);

- зберігаються невиправдані преференції зі сплати страхових

Закон

Згідно із Законом «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» платниками збору є:

- суб'єкти підприємницької діяльності незалежно від форм власності, бюджетні, громадські та інші установи й організації, а також фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які використовують працю найманих працівників;

- філії, відділення та інші відокремлені підрозділи платників податку, зазначених у пункті 1, що не мають статусу юридичної особи, розташовані на території іншої, ніж платник збору, територіальної громади;

- суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють торгівлю ювелірними виробами із золота (крім обручок), платини і коштовного каміння;

- юридичні та фізичні особи в разі відчуження легкових автомобілів;

- підприємства, установи й організації незалежно від форм власності та фізичні особи, які придбавають нерухоме майно, за винятком державних підприємств, установ і організацій, що придбавають нерухоме майно за рахунок бюджетних коштів, установ та організацій іноземних держав, що користуються імунітетами й привілеями згідно із законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також громадян, які придбавають житло і перебувають у черзі на одержання житла або придбавають житло вперше;

- підприємства, установи й організації, фізичні особи, які користуються послугами стільникового рухомого зв'язку, а також оператори цього зв'язку, які надають свої послуги безоплатно.

На обов'язкове державне пенсійне страхування встановлено ставки збору в таких розмірах:

- для платників збору, визначених пунктами 1 та 2, – 100 відсотків від об'єкта оподаткування;

- для решти платників збору – від 1 до 7,5 відсотка від об'єкта оподаткування.

внесків, а також низький рівень контролю за станом їхньої сплати тощо.

У відповідь Сергій Тігіпко вже обнадійливо заявив, що пенсійна реформа – лише перший крок до серйозних змін у соціальному забезпеченні. Далі на черзі – створення механізму «осучаснення» пенсій. «Ми наполягатимемо на тому, щоб майже 10 мільйонам українців серйозно підвищили пенсії. Відповідні розрахунки вже є», – заінтригував віце-прем'єр, міністр соціальної політики. Крім того, пріоритетними назвав проведення заходів із легалізації заробітних плат і вдосконалення законодавства щодо другого рівня пенсійної системи – обов'язкового накопичувального пенсійного страхування. Частина законопроектів з'явиться в сесійній залі вже на початку наступної сесії.

Серед інших новацій – запропонований перехід до єдиної формули призначення пенсій. Щоправда, станеться це лише після реформи заробітної плати для тих категорій, котрим пенсії нараховують за окремими формулами.

Окремо варто сказати про комунікаційну складову реформи, яка, щонайменше, залишала бажати кращого. Серед недоліків виокремимо, передусім, відсутність чіткого плану інформаційної підтримки урядового законопроекту. У ньому фахівці Міністерства соціальної політики й Пенсійного фонду повинні були чітко відповісти на такі головні запитання: чия підтримка є найважливішою для успіху реформи? які інформаційні повідомлення переконують людей підтримати реформу? які канали комунікації будуть оптимальними для сприйняття, а також оцінюватимуться людьми як такі, що заслуговують на довіру? як здійснюватиметься моніторинг та аналіз проведеної комунікації тощо?

Не секрет, що комунікація, зосереджена на потребах, відчуттях, мотиваціях цільової аудиторії, завжди має більші шанси на успіх, ніж та, котра акцентує увагу головним чином на завданнях і цілях ініціатора реформи. Натомість у населення сформувалося стійке враження – реформа потрібна, найперше, щоб догодити МВФ, а ось у чому полягатиме ефект для

пересічного пенсіонера, так і залишилося загадкою.

Узагалі інформацію про позитиви від проведення реформи доводилося вилловлювати «по крупицях» із безлічі різноманітних джерел. Іноді здавалося, що на такі дані взагалі накладено гриф «таємно». Інформацію про соціально-економічний ефект від ухвалення реформи Сергій Тігіпко вперше озвучив журналістам лише після прийняття законопроекту № 7455 у першому читанні 16 червня. Так, 2012 року економія коштів становитиме 2,5 мільярда гривень, 2013-го – 6 мільярдів, 2016-го – 9 мільярдів, 2022-го – близько 30 мільярдів гривень. Цікаво, чому такого показового прогнозу вчасно не підготували й не оприлюднили фахівці Нацбанку, Міністерства фінансів і Мінекономіки?

Наступне запитання: що ж буде, якщо нічого не змінювати? Дефіцит Пенсійного фонду зростатиме, почнуться затримки з виплатами, що остаточно розбалансиє солідарну пенсійну систему. У зв'язку з цим, пояснювалося на сайті Міністерства соцполітики, є три шляхи розв'язання пробле-

Проект

Законодавчий акт № 7455 «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» містить такі новели:

- виплата дострокової (за півтора року) пенсії державним службовцям, депутатам, прокурорам, суддям здійснюватиметься лише непрацюючим пенсіонерам;

- максимальний розмір пенсії обмежується 10 прожитковими мінімумами, в тому числі й пенсіонерам, які отримують надвеликі пенсії – народні депутати, судді, прокурори, чиновники високого рангу. Спеціальні пенсії на період роботи пенсіонера виплачуватимуться в розмірі загальної пенсії;

- призначення дострокових пенсій народним депутатам, у разі закінчення їхніх депутатських повноважень, не за два роки до досягнення пенсійного віку, а за півтора, як це передбачено для інших категорій пенсіонерів;

- підвищення пенсійного віку для чоловіків – державних службовців до 62 років, починаючи з 2013 року, поступово, за 4 роки;

- збільшення розміру пенсії за вибором особи при відстроченні терміну виходу на пенсію в межах перших 5 років на 0,5 відсотка за кожен місяць пізнішого виходу на пенсію, а в разі роботи понад 5 років – збільшення на 0,75 відсотка при виході на пенсію;

- тимчасово, протягом 3 років, пропонується надати можливість добровільного виходу на пенсію непрацюючим жінкам при досягненні 55 років. У цьому разі розмір їхньої пенсії зменшуватиметься на 0,5 відсотка за кожний повний чи неповний місяць дострокового виходу на пенсію. У разі їхнього працевлаштування виплата дострокової пенсії на час роботи припиняється;

- пенсійний вік для жінок з 55 до 60 років збільшуватиметься впродовж 10 років – на 6 місяців

кожного року, починаючи з 1 вересня 2011 року. Так, відповідно до законопроекту: починаючи з 1 лютого 2011 року жінки виходитимуть на пенсію у віці 55 років та 6 місяців; з 1 лютого 2012-го – 56 років; з 1 лютого 2013-го – 56 років і 6 місяців; з 1 лютого 2014-го – 57 років; з 1 лютого 2015-го – 57 років і 6 місяців; ...; з 1 лютого 2021-го – 60 років;

- перерахунки пенсій працюючим пенсіонерам проводитимуть тільки після досягнення пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»;

- пенсії із заробітної плати призначатимуть лише за даними персоналізованого обліку, а за бажанням особи – з урахуванням заробітної плати за 60 місяців до запровадження персоналізованого обліку (до 1 липня 2000 року) на підставі довідки про заробітну плату, підтвердженої первинними документами;

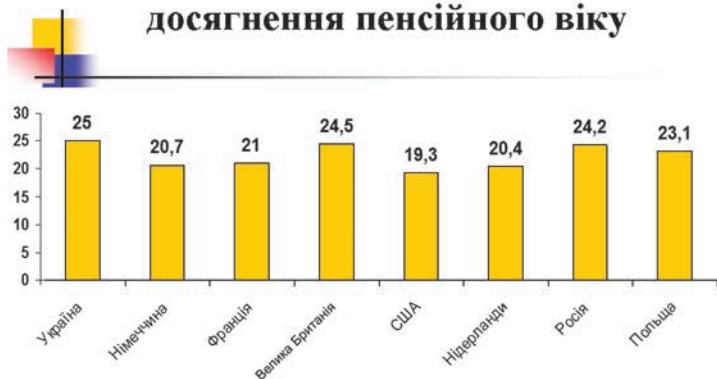
- збільшення протягом 10 років календарної вислуги військовослужбовцям із 20 до 25 років (раніше пропонувалося за 5 років); зарахування до календарної вислуги років для призначення пенсії військовим часу навчання у вищих навчальних закладах (1 рік навчання за 6 місяців служби);

- законопроектом не передбачено будь-яких обмежень у виплаті пенсій працюючим пенсіонерам, за винятком новопризначених спеціальних пенсій. Виплата трудових пенсій працюючим пенсіонерам здійснюватиметься в повному обсязі, незалежно від розміру отримуваної зарплати;

- для покращення умов пенсійного забезпечення працівників бюджетної сфери (освіти, культури, охорони здоров'я та соціального захисту) при виході на пенсію запроваджується грошова допомога в розмірі 10 призначених пенсій, яка виплачуватиметься за рахунок державного бюджету.

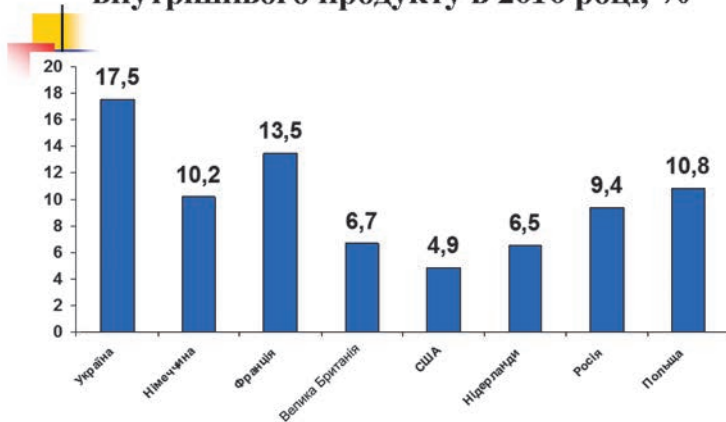

Тривалість життя жінок після досягнення пенсійного віку

Українські жінки після досягнення пенсійного віку живуть довше за всіх у Європі (через низький пенсійний вік).

Співвідношення пенсійних виплат до валового внутрішнього продукту в 2010 році, %

Україна має найвище в світі співвідношення пенсійних виплат до ВВП

ми: або збільшувати дотації з державного бюджету, або зменшувати розмір пенсії, або просити громадян працювати довше. У підсумку обрали третій варіант.

«Без проведення пенсійної реформи та ліквідації дефіциту бюджету НАК «Нафтогаз України» українську державу чекає шлях Греції», – додав аргументів очільник міністерства соціалістики. «Всі уряди хотіли бути добрими, підвищували соціальні виплати, збільшували бюрократичний апарат, заробітну плату без урахування того, яким чином працює економіка», – пояснив Сергій Тігіпко особливості «політичної кухні» журналістам. Також зазначив, що при підготовці української пенсійної реформи використано досвід Литви, Болгарії та Естонії, котрі в результаті аналогічних законодавчих змін змогли збільшити пенсії. Так, нині в Литві середній розмір пенсії – 235 євро, Болгарії – 135, Естонії – 305 євро, Україні – 100 євро.

Не зайвим було б також постійно нагадувати громадянам про нерадісні демографічні

прогнози. Наприклад, за даними рейтингового агентства *Standard&Poor's*, починаючи з 2020 року в усьому світі очікується акселерація видатків, пов'язаних із глобальним процесом старіння населення. Так, 2050-го кількість населення України зменшиться з нинішніх 45,4 мільйона до 35 мільйонів, Росії – зі 140,4 до 116,1, Польщі з 38,1 до 33,3, Румунії – з 21,3 до 18,1 мільйона. У тому ж таки 2050-му відсоток людей віком понад 65 років від загальної кількості населення становитиме: в Україні – 24,9 відсотка (нині – 15,5), Росії – 23,6 (нині – 13), Польщі – 31,8 (13,6), Румунії – 30,9 (14,7), Японії – 37,7 (22,5), Франції – 25,8 (16,8), Туреччині – 18,6 відсотка (нині – 6,1). Станом на 1 травня 2011 року в Україні 14 мільйонів платників страхових внесків і 13,77 мільйона пенсіонерів. «Ми максимально пом'якшили всі можливі норми для людей, зберігаючи економічний ефект для солідарної пенсійної системи», – підсумував Сергій Тігіпко.

Зміни в призначенні наукових пенсій

У законопроекті «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» передбачено, що для обчислення пенсії враховуватиметься заробітна плата наукового (науково-педагогічного) працівника за основним місцем роботи за весь період страхового стажу на посадах наукового (науково-педагогічного) працівника починаючи з 1 липня 2000 року.

У разі, якщо період страхового стажу на посадах наукового (науково-педагогічного) працівника починаючи з 1 липня 2000 року становитиме менш як 60 календарних місяців, для обчислення пенсії враховуватиметься заробітна плата за основним місцем роботи за будь-які 60 календарних місяців страхового стажу на посадах наукового (науково-педагогічного) працівника підряд до 1 липня 2000 року, незалежно від перерв, та за весь період страхового стажу на посадах наукового (науково-педагогічного) працівника починаючи з 1 липня 2000 року.

Для обчислення заробітку під час призначення пенсії науковому (науково-педагогічному) працівнику застосовуватиметься середня заробітна плата працівників, зайнятих у галузях економіки України, за три календарні роки, що передують року звернення за призначенням пенсії.

Пенсіонерам, які після призначення пенсії відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» працювали за строковим трудовим договором (контрактом) на посадах наукових (науково-педагогічних) працівників і набули не менш як 24 місяці страхового стажу, здійснюватиметься перерахунок пенсії з урахуванням стажу наукової роботи після призначення пенсії.

Окрім цього, виплату наукових пенсій за період роботи на наукових посадах передбачається здійснювати в розмірі трудової пенсії. Після звільнення з роботи виплата пенсій здійснюється в розмірах, визначених цим законом. Пенсіонерам, котрим призначені пенсії та котрі працевлаштувалися до набрання чинності зазначеним законом, пенсії виплачуватимуть без будь-яких обмежень.

(За матеріалами тижневика Пенсійного фонду України «Пенсійний кур'єр». – <http://courier-pfu.com.ua/ua/News/view/137>).